Arja Ruponen, nvm

4.3.2022

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

HE 19/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esitys laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 19/2022 vp) täydentää eduskunnan hyväksymää hallituksen esitystä 241/2020 vp sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistukseksi, jossa sosiaali- ja terveyspalvelut, mukaan lukien opiskeluhuoltopalvelut, kootaan kunnista hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle.

Esityksen tavoitteet

Esityksen tavoitteena on tehdä opiskeluhuoltoa koskevaan sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalojen lainsäädäntöön hyvinvointialueiden perustamisesta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevasta lainsäädännöstä johtuvia muutoksia.

Terveydenhuoltolakiin esitetään tehtäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen edellyttämät muutokset koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestämisvastuun siirrosta hyvinvointialueelle. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää opiskeluhuoltopalvelujen säännöksiä sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä kokoamalla yhteen säännökset hyvinvointialueen opiskeluhuoltopalveluista, niiden järjestämisestä sekä kunnan ja hyvinvointialueen välisestä yhteistyöstä.

Esitettävien muutosten tavoitteena on varmistaa kunnan, muiden koulutuksenjärjestäjien sekä hyvinvointialueen välinen suunnitelmallinen yhteistyö opiskeluhuollossa. Esityksessä ehdotetaan, että tulevat hyvinvointialueet muodostaisivat alueensa kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien kanssa alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän. Opiskeluhuoltosuunnitelmat laadittaisiin koulutuksen järjestäjäkohtaisesti sekä alueellisesti. Opiskeluhuoltopalvelujen aseman varmistamiseksi esitetään lisäksi alueellisen opiskeluhuoltosuunnitelman sitomista hyvinvointialueen strategia- sekä taloussuunnitteluprosessiin.

Opiskelijoiden avun ja tuen saantia parannetaan laajentamalla oppilaitosten henkilöstön oikeus ottaa tarvittaessa yhteyttä kaikkiin opiskeluhuollon palveluihin. Opiskelijoiden palvelujen saantia varmistaisi myös uusi opiskeluhuoltopalveluja koskeva säännös, jolla turvattaisiin kuraattori- ja psykologipalvelujen lisäksi soveltuvin osin myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lähipalveluperiaate laintasoisesti. Opiskeluterveydenhuollon palvelut voitaisiin kuitenkin järjestää myös muussa opiskeluterveydenhuollon toimipisteessä, joka olisi opiskelijoiden helposti saavutettavissa.

Tavoitteena on myös edistää opiskelijan yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa tarkentamalla yksilökohtaisen opiskeluhuollon kirjaamista, rekisterinpitoa sekä tietojen luovuttamista koskevaa sääntelyä. Opiskeluhuollon kuraattorien ja psykologien laatimien potilas- ja asiakasasiakirjojen valtakunnalliseen arkistointipalveluun tallentamiselle esitetään siirtymäaikaa.

Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain opiskeluterveydenhuoltoa koskevien muutosehdotusten tavoitteena on varmistaa riittävä yhteistyö Kansaneläkelaitoksen, Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön sekä korkeakoulujen ja opiskelijoiden välillä opiskeluterveydenhuollon palveluja järjestettäessä ja tuotettaessa.

Muutosehdotukset

Terveydenhuoltolakiin tehtäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen edellyttämät muutokset koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen järjestämisvastuun siirrosta hyvinvointialueelle. Lisäksi terveydenhuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä opiskeluhuoltopalveluista. Siihen koottaisiin sääntely hyvinvointialueen opiskeluhuoltopalveluista ja niiden järjestämisestä, kunnan ja hyvinvointialueen välisestä yhteistyöstä sekä opiskeluhuoltopalvelujen lähipalveluperiaate.

Kunnan, muiden koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueen yhteistyö

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvän hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 14 §:ssä säädetään hyvinvointialueen sekä kuntien välisestä yhteistyöstä. Hyvinvointialueen ja kuntien on neuvoteltava vähintään valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista sekä työnjaosta. Lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) 6 ja 7 §:ssä säädetään kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyöstä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Hallituksen esityksessä 56/2021 vp lastensuojelulain 12 §:ään esitetään täsmennyksiä kunnan ja hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien laatimiseen. Kunnan ja hyvinvointialueen on laadittava lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmansa yhteistyössä.

Tässä hallituksen esityksessä täsmennettäisiin edelleen kuntien, muiden koulutuksen järjestäjien sekä hyvinvointialueiden yhteistyötä opiskeluhuollon osalta. Hyvinvointialueella olisi velvollisuus muodostaa alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä, jossa olisi alueen koulutuksen järjestäjien, alaikäisten vanhempien tai huoltajien sekä opiskelijoiden edustus. Alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän tehtävänä olisi käsitellä hyvinvointialueen ja sen alueella toimivien koulutuksen järjestäjien välisiä opiskeluhuollon yhteistyökysymyksiä. Yhteistyöryhmän tehtävänä olisi myös valmistella aluevaltuustolle alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma, sekä seurata sen toteutumista. Lisäksi yhteistyöryhmä seuraisi hyvinvointialueen opiskeluhuoltopalvelujen, opetustoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden sekä muiden lasten ja nuorten palvelujen yhteistyötä.

Esityksessä ehdotetaan, että koulutuksen järjestäjät laatisivat opiskeluhuollon kokonaisuuden toteuttamiseksi opiskeluhuoltosuunnitelman. Se sisältäisi opiskeluhuollon toteuttamisen tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhuollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi. Koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma olisi sisällöllisesti samankaltainen kuin voimassa olevan lain mukainen oppilaitoksen opiskeluhuoltosuunnitelma. Suunnitelma kokoaisi yhteen oppilaitoskohtaiset tiedot koulutuksen järjestäjän oppilaitosten opiskeluhuollon tarpeesta, yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestämisestä, yhteistyöstä opiskelijoiden ja muiden tahojen kanssa sekä suunnitelmat opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä lisäksi toimenpiteet opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjien opiskeluhuoltosuunnitelmat liitettäisiin lastensuojelulain 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Esityksessä ehdotetaan myös, että hyvinvointialueella tulisi olla alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma hyvinvointialueen vastuulla olevien opiskeluhuoltopalvelujen järjestämiseksi. Hyvinvointialueen opiskeluhuoltosuunnitelma perustuisi alueen koulutuksen järjestäjien opiskeluhuoltosuunnitelmiin, ja siihen koottaisiin muun muassa alueen koulutuksen järjestäjien ilmoittamat arviot opiskeluhuollon tarpeesta. Alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma sisältäisi opiskeluhuoltopalvelujen alueellisen toteuttamisen tavoitteet ja periaatteet sekä suunnitelman opiskeluhuoltopalvelujen voimavarojen kohdentamisesta. Suunnitelma valmisteltaisiin yhdessä hyvinvointialueen koulutuksen järjestäjien kanssa alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä, hyväksyttäisiin valtuustokausittain aluevaltuustossa ja tarkastettaisiin tarvittaessa. Alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma liitettäisiin alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Se tulisi näin sidotuiksi hyvinvointialueen strategiaan ja taloussuunnitelmaan hyvinvointialueesta annetun lain 41 ja 115 §:n mukaisesti.

Opiskelijoiden henkilötietojen suoja

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain kirjaamista, rekisterinpitoa sekä tietojen salassapitoa esitetään muutettaviksi niin, että sääntely huomioisi paremmin EU:n yleisestä tietosuoja-asetuksesta johtuvat vaatimukset. Samalla esitetään tarkennettavaksi eri ammattiryhmien kirjaamiskäytäntöjä koskevia säännöksiä. Säännöksiä täsmennettäisiin siltä osin, kun ne koskevat yksilökohtaisen opiskeluhuollon kirjaamiskäytäntöjä sekä tietojen luovuttamista. Ehdotetulla sääntelyllä selkiytettäisiin monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhuollon rekisterinpitäjän roolia sekä täsmennettäisiin salassapitosääntelyä. Ehdotetulla sääntelyllä parannettaisiin siten lasten ja nuorten yksityiselämän sekä henkilötietojen suojaa. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden kirjaamista koskeviin sosiaali- ja terveydenhuollon säännöksiin muutoin kuin esittämällä opiskeluhuollon kuraattorien ja psykologien laatimien potilas- ja asiakasasiakirjojen valtakunnalliseen arkistointipalveluun tallentamisen aloittamiselle kohtuulliseksi katsottua siirtymäaikaa.

Opiskelijoiden palvelujen saannin varmistaminen

Opiskeluhuoltopalveluihin tehtävää yhteydenottoa opiskelijan ohjaamiseksi opiskeluhuoltopalvelujen piiriin esitetään laajennettavaksi niin, että yhteydenottomahdollisuuden piiriin lukeutuisivat opiskeluhuollon kuraattorin tai psykologin lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattihenkilöt. Tämä turvaisi aiempaa paremmin opiskelijoiden oikea-aikaisen avun saannin. Oppilailla ja opiskelijoilla on oikeus kaikkiin opiskeluhuollon yksilökohtaisiin palveluihin, joten perusteita rajata yhteydenotto vain osaan opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstöstä ei ole.

Opiskeluhuoltopalvelujen olisi muodostettava yhtenäinen toiminnallinen kokonaisuus. Tämä tarkoittaisi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä opiskeluhuollon psykologin ja kuraattorin toiminnan yhteensovittamista saumattomaksi kokonaisuudeksi niin, että oppilaat ja opiskelijat saavat tarvitsemaansa tukea viiveettä opiskeluhuollon ammattilaisilta. Tämä edellyttää, että opiskeluhuoltopalveluissa työnjaosta on sovittu, tiedonvaihto on toimivaa ja kunkin ammattiryhmän osaamista hyödynnetään tarkoituksenmukaisesti.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 §:ssä säädetään opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen lähipalveluperiaatteesta. Opiskelijoiden palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden varmistamiseksi sama periaate on perusteltua turvata pääsääntöisesti myös muihin opiskeluhuoltopalveluihin. Lähipalveluperiaatteesta saisi poiketa kouluterveydenhuollossa suun terveydenhuollon ja

erikoistutkimusten osalta, koska niitä ei juuri ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista järjestää kouluilla. Lisäksi lähipalveluperiaatteesta poiketen opiskeluterveydenhuollossa sallittaisiin palvelujen järjestäminen myös muussa opiskeluterveydenhuollon palveluja antavassa yksikössä. Opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät perusterveydenhuollon terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, eikä kaikkia palveluja ole mahdollista järjestää oppilaitoksissa. Opiskeluterveydenhuollossa järjestämistavan valinnassa opiskelijan edun tulisi aina olla ensisijainen.

Muut muutokset

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa huomioitaisiin, että jatkossa opiskeluhuollon omavalvontaan osallistuisi kunnan ja muun koulutuksenjärjestäjän lisäksi myös hyvinvointialue. Lisäksi lainsoveltamisalaan liittyen huomioitaisiin Helsingin asema hyvinvointialueeseen rinnastettavana toimijana opiskeluhuoltopalveluja järjestettäessä.

Sosiaalihuoltolakia ehdotetaan muutettavaksi kuraattoripalvelujen osalta niin, että viittaukset terveydenhuoltolakiin vastaisivat terveydenhuoltolakiin esitettyjä muutoksia. Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettuun lakiin esitetään Kansaneläkelaitokselle sekä Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiölle velvoitetta toimia yhteistyössä opiskelijoiden, korkeakoulujen sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa niiden järjestäessä tai tuottaessa opiskeluterveydenhuollon palveluja. Asiasta on säädetty tällä hetkellä terveydenhuoltolain 17 §:ssä.

Esitys ei sisällä muutoksia opiskeluhuollon valtakunnalliseen ohjaukseen lausunnolla olleesta esitysluonnoksesta poiketen. Esityksessä ei myöskään ehdoteta muutoksia opiskeluhuoltopalvelujen sisältöön.

Kustannukset

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen. Kuntien laajentuvista tehtävistä johtuen vuoden 2023 talousarvioehdotuksessa tullaan ehdottamaan 330 000 euron lisäystä momentille 28.90.30. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen velvoitteiden kasvamisen johdosta tullaan vastaavasti ehdottamaan 80 000 euron lisäystä momentille 33.03.04.

Voimaantulo

Ehdotetut lait on esitetty tulevaksi voimaan 1.1.2023, kuitenkin samanaikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen kanssa.

Lisäksi esitetään, että opetushallituksen on uudistettava perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet, lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet, määräys ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon keskeisistä periaatteista ja opiskelijahuollon tavoitteista sekä muut tarvittavat opetussuunnitelmien perusteet ja määräykset tämän lain mukaisiksi siten, että koulutuksen järjestäjät voivat ottaa tämän lain 13 §:n mukaiset opiskeluhuoltosuunnitelmat käyttöön 1.8.2023.